

• TÁRCÁK, ELBESZÉLÉSEK A HAGYATÉKBÓL •

•

•

•

MEGINT SZERELMES LENNÉK

Ha én megint húszéves lennék, ha biztos lenne, hogy én megint húszéves lehetek, akkor hónapokat, talán egy évet is remetei magányban töltenék, hogy felkészüljek arra, mit hogyan is teszek majd az új életjárás előtt, kitérek-e egy-egy érzés, ember, történés elől, s milyenné nevelem majd magam. Így, „kapásból”, ugyan mit is mondhatnék? Talán, hogy... ha én megint, és ma húszéves lennék ebben az építő, hórúkkos hazában, sok nagy, nagy lakóházat építenék, hogy jusson fészek a verekedni, törtetni nem tudó poétaféléknek is.

Ha én megint húszéves lennék, megtanulnám nem szeretni rosszakaróimat, azokat szeretek, akiket szeretek, igyekeznék meg is győzni szeretetemről, nagyrabecsülésemről.

Ha én megint húszéves lennék, kerülném mindazt, ami helytelenek, rossznak bizonyult (bort, nőt, kompániát), nagyon és sokat tanulnék, hogy gyorsan azzá legyek, ami sose voltam: okos emberré.

De lehet, hogy ha most húszéves volnék, megint szerelmes lennék, írnék, végigjárnám ezt a zűrzavaros, botlókkal teli utat, amit sokan csillogónak s olyan szépnek látnak, hogy csacsiság lenne tagadni.

(Lapkivágat a hagyatékából)

BOLDOG ÚJ ÉVET

A „boldog” időben történt, amikor egy dolgozóra két munkanélküli is jutott. Az idénymunkások, piktorok még csak elfütyögtek szeptemberig, de akkor leginkább „bekötöttek”, szedték a sátorfájukat, és megtakarított pénzüikkel hazamentek a falujukba telelni. Csak kevesüket, az odaadóbbakat vagy a segédi rangban dolgozó mestereket tartották meg a „balgócok”, a vállalkozók, így aztán főnyereménynek számított a külföldi munkaalkalom, ami néha be-bevágott, mert Görögországban meg Törökországban akkor is nagyon megbecsülték szobafestőinket.

Palcsi meg Jóska egy kis szobában laktak Belgrádban, közel a piktorok főhadiszállásához, az Uroševa kocsmához. Palcsi a „balgóc”

embere volt. Sokan nem szerették, a csendes Jóska azonban megvolt vele. Fialatok voltak, heccelődtek, éltek, együtt jártak iddogálni, mert az Uroševacban inni kellett. Nem úgy, mint másutt, hogy csak bementek és elbeszélgették, elköpködték az időt. A Kinézer – ahogy ferde szemei miatt a tulajdonost elnevezték – nem tűrte a nem ivó vendéget. Két kidobólegénye volt, úgyhogy ő nem piszkolta be a kezét: körüljárta az asztalokat, s ha üres pohár mellett vagy pohár nélkül üldögélő, nem törzsvendég havert látott, csak intett Markónak vagy Tanaszijának, s a vendég vagy rendelt, vagy a legények kísérték ki az utcára, hogy hadd nézze, milyen szép is kint a forgalom. Kivételezettek persze nála is voltak. Azok, akik nem garaszkodtak, de nem is duhajkodtak. Egyébként mindenkit „bírt” ő, csak a potyázót, meg a tökmagevő daliákat nem, mert ezek is csak addig voltak absztinensek, amíg nem fizetett nekik valaki. Így aztán Jóska még hitelképes is lett volna, ha történetesen rászorult volna, de annyi pénze mindig volt, amennyit megivott, vagy másnak, különösen Palcsinak fizetett. Hát Palcsi szemet szúrt a Kinézernek, és meg is mondta Jóskának, hogy hagyja ott, mint ő a feleségét.

– Jó ember az – védte Jóska, pedig akkor már sommás összeggel tartozott neki a szobatársa. Palcsi azzal vigasztalta, hogy majd december elsején megadja, mert Jóskát is megtartotta a balgóc.

– Nem szeretném, ha baj lenne, Palcsim – mondta idő múltával csendesen Jóska. – Látod, már közeleg a december, aztán úgy hallottam, hogy a télire engem nem számítanak itt tartani.

– Ne félj, majd én beszélek velük! – mondta Palcsi, és...

December elsején azt mondták Jóskának is, mint a legtöbbszörüknek:

– Hát akkor a viszontlátásra tavasszal!

Jóska nagyon nem jól érezte magát. Palcsi azt mondta, hogy pár nap múlva tisztázza magát, de most ki kellett fizetnie a szabót – tényleg szép fekete, ünneplő ruhát vett.

– Jól van, Palcsim, azt még kivárjuk – mondta Jóska, és elment az Uroševacba. Ott üldögélt, iddogált naphosszat. Úgy egy hét múlva letelepedett mellé a Kinézer.

– Mé' nem mész haza, ha nem akarsz dógozni? – kérdezte őszintén.

– Dolgoznék én, apám, de hol? – nézett rá Jóska.

– Hát Görögországban, mint a többiek.

Jóska tátott szájjal nézte, nem hallott róla, hogy transzport menne.

•

– A Waxmann szedi őket. Nézd meg, hátha még van hely – ütött a vállára az öreg, és elment.

Jóska szinte futva ment ki a kocsmából, és nevetve érkezett vissza. Megcsókolta Kinézert, és esküdni mert volna rá, hogy nincs nála szebb ember a világon.

– Huszonhetedikén megyünk fél évre! – kiáltotta, és majdnem sírt örömeiben. – Holnap, holnapután hazamegyek kicsit pihenni, elbúcsúzni, aztán vissza, utána meg: irány Görögország!

Palcsi is örült. Pénze azonban nem volt, de „Egyet se búsulj, pajtás, mire mész összegyűn a guba” – mondta, és Jóska örömeiben hitte is.

Szülei nehezen engedték el. Velük maradt hát, amíg csak lehetett, 23-án azonban befutott Belgrádba. Palcsi vidéken dolgozott, de ott volt pársoros üzenete: „A lóvé együtt van, 25-én viszem.”

Nagyon levert volt. Be akart még vásárolni, meg pénzmagot is akart vinni magával. A főhadiszálláson üldögélt elkeseredetten, szótlanul. Úgy érezte, hogy a 25-e sem hoz semmit. Igaza lett.

Nem tudta, mit tegyen. A legegyszerűbb lett volna megfojtani Palcsit.

– No, mi az, fiam? – ült le mellé Kinézer.

Jóska ránézett, aztán maga elé:

– Lehet, hogy meztelen megyek Athénbe.

– No? Baj van?

– Van! – vágta rá szinte ordítva a csendes legény, és elmondta, hogyan etette meg Palcsi.

– Mennyivel tartozik?

– 3000 dinárral.

Kinézer káromkodott, aztán elcsendesedett, majd elővette a blokkját, ceruzáját s miközben odatette Jóska elé, biztatón mondta:

– Írjad csak, fiam: „Én, Vercsák Palcsi a mai napon felvettem háromezer dinárt a Kinézertől azzal, hogy elsejéig visszafizetem. Ha nem, akkor a nála letétbe helyezett új ruhámat, télikabátomat meg a cipőimet, szóval a motyómat eladhatja.” Így ni, fiam! – ütött Jóska vállára az öreg. – Most hajde, holnap hozd el a cókómókját, én meg előkészítem a pénzt. A zálogcédulát add oda Tómónak, a házigazdátoknak – jó emberem ő, majd átadja az illetőnek.

Jóska elsírta magát. Sose jutott volna eszébe, hogy így is kiverekedheti az igazát.

●

Kinézer kikísérte az állomásra, egy üveg útravalót adott neki, és mikor elbúcsúzott tőle, megkérdezte:

– Neki mit üzensz?

– Hát... hogy boldog új évet!

A vonat elvitte a könnyes szemű, nevető legényt, a Kinézer meg hazavillamosozott, és még ferdebb szemmel várta Palcsit, hogy átadja neki az üzenetet.

(Lapkivágat a hagyatékból)

MASZEK TE-FU

A gombamód szaporodó, tiszavirágéltű törpevállalatok közül ki kell emelni Imre testvér teherfuvarozási magánvállalatát, amelynek nemcsak hogy ő a tulajdonosa, hanem a kocsisa és a lova is egy személyben. Rekvizituma nincs, adót nem fizetni, hanem behajtani szokott, tevékenységét pedig az irgalmasság területén fejti ki gyámolítván az ágrólszakadtakat, szenvedőket, elesetteket. A vállalatot egyébként az szökkentette életre, hogy a „pevačica” talpra esett, és helyben kiment neki helyből a lába. Előzőleg ugyanis fölmászott a csalogány az eperfára leveleket szedni a selyemhernyóknak, de elmélázva gyenge gallyba kapaszkodott, és ágrólszakadt lett. Nagy port vert föl, mint művészi pályafutásának delén, és gyorssegélyért sivalkodva úgy vagdosta ki a magas C-ket, mint behemót csapos a szakképzetlen huligánjelölteket a Nagykoksmából. Imre testvér épp arra andalgott jegyesével, a Munkanélküliséggel, meghallotta a rimáncot, és segítségére sietett a hangulatok vámszedőjének. Hamarosan két vendégoldalt, kötelet kerített, ülökét sikerített, és hazaszállította a pevačicát, akitől önzetlen cselekedetért két liter bort és három divatos dalt kapott.

Második jótettét egy talicska alkalmazásával végezte. Egy madár névre is hallgató atyafi nem mert útra kelni az éji setétben, de verőfényes délben sem vállalkozhatott volna ilyesmire, mert sötétséget borított az ő jóságos szemére az ördögtej, amit a beavatatlanok pálinkának hívnak.

– Imre – szólta kérőn a termelő a Te-Funak –, ugyan told haza ezt a szerencsétlent. Látod: isiásza van. Szenedőn segíthetsz, Imre...

●

Imre kibúvót keresni nógatta az eszét, de mivel az nem talált semmi megfelelőt, hát előbb a földre, aztán a tenyerébe köpött, és eliramodott a talicskában kucorgó vándormadárral. A rázkódástól-e, mitől-e, de kezdett derengeni a daru fejében; előbb is a rég abbahagyott nótát dúdolta az orrán át nemes recegetéssel, mint gyerekek szokták a kocsi saroglyájában, amikor rázós úton baktat a kesely. Aztán, ahogy bekarnyarodott vele az egylovas tragacs az utcájukba, és a foghíjas járdán csattogni kezdett a kerék, kiszállt fejéből a mámor, tagjaiból az isíász, és könyörögni kezdett a „kocsisnak”, hogy engedje kiszállni, lábujjhegyen menni haza, mert kibelesi a felesége.

A maszekot előntötte a pulykaméreg:

– Má’ pedigén hazaviszlek, a fene essen beléd! – sustorogta. – Ha eddig döglötté, tolattad magad, ezt a száz métert most má kibírjuk te is megén is!

– Ember, inkább kapsz egy liter bort! – alkudozott a nagybeteg.

– Még kettőé se állok meg!

– Hármat fizetek, ha megállsz!

S a vállalat megállt. Miért is ne állna, ha ily módon még jövedelem-többlet is jut?

Spicben volt pár napig az egész Te-Fu, s e virágzó kis vállalat becsiccentett ma is a Baba jóvoltából, akit a mámor épp annak a háznak a fala mellé döntött le, amelyben azokat a heverőket árulják, amiknek forgácsból van a Yogi matracuk. Károly bácsi, a jobblétre szenderültek kelengyéjének egyedárusa elüzent Imre testvérért: fuvarozza haza a Babát, mielőtt megszíná testét a föld.

– Nem tanátam dragacsot – állított be panasszal az ajakán Imre.
– Most micsinájjunk?

– Sebasztián – nyugtatta meg a topa egyedárus. – Itt van ez a mi kétkerekűnk, amin a koporsót, miegymást szoktuk a halottasházhoz vinni, majd ráfektetjük a testvért, oszt te hazaveretsz vele. A temetőn át fele utat megspórolhatod.

Meg is spórolta volna Imre, de nem kellett, mert a Baba a temetőn kellelten közepén hirtelen körülpislanott, leugrott a targoncáról, és holtrészeg létére úgy hazaszaladt, hogy olyan gyorsan még színjózanul sem futott soha életében.

(Lapkivágat a hagyatékból)

A TEMPLOMTORONY FOGLEYA

Ebben a gyönyörű szombat délelőtti napsütésben, mikor a diágyerek a hét elmúltán örvendezve úgy kiáltoztak, hogy csilingelő hangjuk hullámozva áradt ki az utcára, a tavaszias légben, fenn az égen öt-hat csóka kergetőzött a földvári templom tornya körül. Fogócskát játszhattak, zavarócskáztak, s az üldözött, ha már a legélesebb kitérők sem segítettek, lecsapott a bádogtetőre, és a lemezek eresztékébe kapaszkodva, nevetve kiabált a fölötte elzúgókra. Néztük, ahogy kitörő jókedvükben kavarogtak a pasztelek ég alatt, mint nagy, hamuszínű hópolyhek, aztán hirtelen sikolyszerűvé erősödött az egyik csóka hangja: amint bukórepülésben leszállt a tetőre, lába mélyen becsúszott az elvált lemezek közé, és beszorult lábbal, fejfelé lógva tehetetlenül csapdosta szárnyával a levegőt és a bádogot.

És ekkor olyasmi történt, amit soha nem lehet elfelejteni. A játszótársak, a csókák emberré váltak. Nagy ricsajjal társuk fölé szálltak, csőrükkel elkapták a szárnyát és húzták, emelték volna ki a fogságból.

Nem ment. Ekkor három elrepült és kettő serénykedett körülötte. Pár perc múlva az elszállt három csóka huszadmagával tért vissza, köztük három varjúval is. A nagy varjak átvették a mentés irányítását: kettejük a csóka alá szállt és emelte, egy meg fölé állva húzta, de csak a tolla jött ki szegénynek. Órákig igyekeztek, mindhiába.

A torony foglya egyre ritkábban kiáltott és egyre kevesebbet csapkodott. Alkonyattájt már teljesen elfogyott az ereje. Elszálltak a varjak, megfogyatkoztak a csókák, és vasárnap reggel már csak a tragikus szerencsétlenség áldozata volt a tornyon, meg-meglengve, mint egy hamuszínű lobogó. Ha a nap és az eső elvégzi majd az enyészet reá eső részét, a böjti szél elsodorja valamerre, de akik tanúi voltak tragédiájának, sokáig emlékeznek még rá, ha a toronyra néznek.

(Lapkivágat a hagyatékból)

•

JAJ, JAJ, FEKETE MAJOM!

Antal Laci bácsi, a Vajdasági Múzeum vadásza ugyancsak meg volt löve, amikor kiszállt a Zenta felé tartó autóbusból és látta, hogy a bőrönd, amit a kalauz az övé helyett letett a földre, nem az övé, csak hasonlít rá. Kiabálni nem lehetett, mert a busz már messze járt, de idegeskedni annál inkább.

– Hát mi volt benne? – kérdeztem a mindig nyugodt Laci bácsit, aki egyben a múzeum preparátora is.

– Hogy mi? Egy ritkaságszámba menő fekete majom!

– Elevenen?

– Fenét! Dögölve!

– No, akkor nem csinálhat kalamajkát.

– Már megtette! – keseredett el öreg Nimród, azzal hazasietett, motorkerékpárra ült, és benyargalt Becsére. Persze hiába: a busz már Pecellő felé falta a levegőt.

Laci bácsi ébren töltötte az éjszakát; hiába mondogatta a felesége, és hitte ő is, hogy visszaküldik a rusnya férget már az első autóbusszal.

Álmatlanul ballagott ki a megállóhoz, és az első busszal valóban megérkezett a szökevény. Amíg megtörtént a koffercsere, Laci bácsi keresetlen szavakat vagdosott a kalauz füle közé. Az csak mosolygott, és keserűen mondta:

– Csak tudná, hogy mit kaptam én a moholiaktól, akik az Ausztráliába szóló passzushoz szükséges iratok helyett egy dögölt fekete majmot találtak a kofferjünkben!

A fehér körszakállas fekete majom sajnos egy nappal előbb került a Vajdasági Múzeumba, mielőtt lefényképezhettem volna.

Velem is kibabrált...

(Lapkivágat a hagyatékból)

NOVEMBERI ELÉGIA

*A parki tóban úsznak még a hattyúk
s a bronz őz-hármas őrzi a gyepet...
Egy kisleányhoz, májusi napokba,
vezessél vissza, ó, emlékezet!...*

Szép volt az a tavasz. Már áprilisban szépségyversenyeztek a virágok, s a magasabbra tisztult ég kéklő mezőin felhőgyerekek andalogtak fehér ingecskéjükben. Pozsgát szórt a Nap, és fújt a szél az arcra, s az ünnepi város utcáin olyan pattogva lobogtak a zászlók, mint pávásan lépkedő asszonyokon a harangozó szoknya. S ez így volt jó, mert május elsejére elvonult innen az ember. A tobzódó élet ott zsi bongott a Dunára könyökölt hegyeken s a szigeten: messze Újvidéktől, amelynek most halk, lassú volt a szívverése – a forgalma...

A négy órai hírek elkészültét vártam a rádió szerkesztőségében, hogy – mint az utóbbi napokban mindig – kimeneküljek egy fél órára a napra, levegőre a mellettünk pompázó kicsi oázisba, a parkba. Öt perc múlva már ott is ültem megszokott helyemen, kissé balra a tótól, s míg a színeket habzsolta a szemem, és kortyintgattam a levegőből, sok melléfogását megbocsátottam a városnak, mert csakis jó szándékú emberek létesíthették ezt a parkot, s az ilyenek csak véletlenül tehetnek rosszat.

Fürösztgettem a kezem s az arcom a napsugárban és a virágok hullámokként csapódó illatában; éreztem, mint frissül fel a bőröm, az agyam, a szívem, s a boldog álmodást látók mosolyára húzódott a szám, amikor közeli gyerekcicsérgést hallottam. „Gyerekek” – állapítottam meg, s a zsebembe nyúltam gyufáért, cigarettáért.

Valóban, a kis tó előtti rácsra támaszkodva három kisleány és egy fiúcska kísérté figyelemmel és megjegyzésekkel a játszói halacszkák gyors iramodását.

Emberek... Én nem vagyok angyal, de kisgyerekek, különösen kicsi lányok láttán én olyan tisztává válok, mint amilyenek az édesanyák. Olyan bájos volt az a három lány s a lurkó, hogy rajtuk kívül nem láttam én semmit és senkit, Babucit sem, aki pedig három lépésre volt tőlem. Balról álldogált, ő, a legszebb kicsi tündér, akit valaha is

•

láttam. Komolyan nézett rám nagy, kék szemével – olyanok voltak azok, mint két kicsi darab a májusi égből. Bizonyára azt hitte, hogy alszom, azért állt olyan csendesen, s azért is nézett. Rámosolyogtam és megkérdeztem tőle:

– Azt hitted, hogy alszom?

Igent intett fejcskájával, és nevetett.

– Jer ide, édes!

Az első lépés kissé lassan ment, a többi egyre gyorsabban követte. Később észrevettem, hogy mindig ilyen a járása: lassú, aztán röppenő, mint a pillangók elröppenése a földről. (Egyszer, tudom, még meg is néztem: nincs-e szárnya.)

– Hogy hívnak? – kérdeztem, mikor megállt a térdem előtt.

– Babucinak.

– Neked van a legszebb neved a világon – akartam szépet mondani neki, mert az ilyesminek az egy s a hatvanegy éves Évák akkor is örülnek, ha tiltakoznak ellene. Babuci nem örült: csak bólintott, hogy tudja.

– Hány éves vagy, Babuci?

Bal tenyerébe szorította a hüvelykujját, és felmutatta a másik négy kis tornyot:

– Ennyi – mondta, s utána lélegzetet vett, mint aki kellemetlen munkát fejez be.

Mosolyogva néztem a nagy fűzfa alá, ahol szárnyukat suhogtatták a hattyúk. Megunták a lustálkodást, s gondolták: úsznak egyet.

– Szereted a hattyúkat?

– Juuuj, nagyon! – ragyogott fel. – De mindig elbújnak.

– Na, gyere csak! Majd mindjárt vízbe tessékelem őket!

A hattyúk már indultak a víz felé, amikor rájuk parancsoltam:

– Azonnal fürödjetek meg, mert majd nem szeret benneteket Babuci!

Mellém állt, megfogta a kezem, s mikor a hattyúk úszni kezdtek, ámulтан susogta: „Jé... csakugyan...” Akkora csodálattal nézett rám, hogy nekem azt meg kellett hálálnom:

– Szereted a csokoládét?

– Igen.

– Várj egy picit, mindjárt jövök.

Siettem, ahogy csak a botom engedte, időm azonban mégis lejárt, mire visszaértem. Csak annyi maradt belőle, hogy átadjam neki az édességet, megcsókoljam a haját, elköszönjek tőle.

Másnap, mikor a parkba léptem, már messziről megláttam kékszalagos haját. Sarkon fordultam, és csokoládéval tértem vissza. Mikor meglátott, pillangósan hozzám futott. Úgy megőrültem neki...

– Vártál? – kérdeztem, és meleg lett a szívem, amikor azt mondta: „Igen.”

Sétáltunk egy kicsit, és kurta mesét mondtam neki a kis őzikekről meg a hatyúkról. Mindkettő tetszett neki, meg is puszilt értük.

Harmadnap is várt. Engem is meg a csokoládéját is. Kenyérdarabot hoztam, mesét kanyarítottam a halacskákról, és megetettük a kis falánkokat.

– Babuci, te kivel jársz ide? – jutott eszembe a kérdés.

– Nagymamival.

– Hol van?

– Ott sétál Dóri néniéssel. Ott – mutatott ujjacskájával egy öttagú csoportra. – Na, ő az én nagymamim.

– Igen? Nagyon édes néni – mondtam meggyőzően, bár én ugyan nem tudhattam, hogy az öt idős nő közül melyik Babuci nagyanyja.

A negyedik napon annyi volt a munkám, hogy csak pár percre ugorhattam le, de még így is meg kellett mondanom, hol leszek, hol keressenek, ha kellek. Sok apróság volt most is a tónál, Babucit azonban nem láttam sehol. Perc percre múlt, ideges lettem, mint valamikor, amikor egy nagyobb lányra vártam.

Évike futott hozzám, egy jó barátom kislánya. Elmondta, hogy reggel megütötte a könyökét (mutatta, és nekem meg kellett csókolnom, hogy meggyógyuljon), meg hogy ő már nem kislány ám, nemsókára óvodába jár. Gratuláltam, s mivel mennem kellett, neki ajándékoztam a Babucinak szánt csokoládét. Mikor beleharapott, csak akkor jutott eszébe, hogy megköszönje. Csokoládés szája nyomot hagyott balról is meg jobbról is az arcomon. A zsebkendőmért nyúltam és körülnéztem; nem látta-e valaki maszatos képemet?

Babucit pillantottam meg. Ott állt a szomszédos pad mögött. És sietve jöttek is értem: menjek, azonnal!...

Könnyes volt a szeme s a hangja is, amikor kínlódva mondta:

– Nem szeretlek...

Egy pillanatig azt hittem, hogy megáll a szívem. Ez a gyerek nem tudja, hogy mi történt, csak azt látta, hogy a csokoládéját másnak adtam. Nem értette meg, nem jól magyarázta meg, mi történt. Én nem hiszem, hogy valaki, akit hűtlenségen tetten érnek, ilyen zavart, tehetetlen, kétségbeesett lett volna, mint akkor voltam. Feléje léptem, de megállított a hangja:

– Nem szeretlek!

– Babuci, majd elmondom, édes...

– Menj haza! – sírta most már, és nekem mennem is kellett.

Fél óra sem telt bele, s már vissza is siettem. Babuci nem volt ott... És nem jött el másnap sem. Soha többé. Bizonyára vidéki kislány volt, akit behoztak a szülei az ünnepekre.

Sokáig égetett a gondolat, hogy rossznak tart, pedig nem voltam az. Az én nővérem és nagyra nőtt kislányomat szerettem benne. Babuci, nem játszottam én veled. Ha játszottam volna, nem gondolnék most rád itt, a novemberi parkban, édes, kékszínű pillangóleány. Jó volna megint látni téged, érezni a tenyerembe vesző szíromkezeccskédet, meséket találni ki neked, és nem engedni, hogy elromoljon minden.

Didereg a bronzöz a deret sejtő fűben... telelni készül a fázó halse-reg... két hősínű szárnyas ring felém a vízen... a hattyúk... hattyúk.

*Hattyúk, kik éppoly hófehérek vagytok,
mint Ő, ki azt sem tudom, merre jár:
nagy szárnyatokon egyszer, mikor alszom,
hozzátok el hozzám, egy percre bár,
csak addig, míg elmondom esküs szóval,
hogy rá gondolva fáj még a szívem,
hogy sírva nézek a pillangóra
s nem játszom már, viccből sem, senkivel...*

(Elhangzott az Újvidéki Rádióban)

PORTYÁZÓ SOSONOK

Az idő tájt mi sokkal ferdében néztünk a világra, mint mostanában a Koreában szétugraszott kínai önkéntesek. Kemény jogsérelem esett rajtunk a kertész Branko mogyorófa husángja részéről, mely eszköz vakációnak egére fellegeket, derekunkra pedig szivárványos foltokat vert. Görhe volt ennek az oka, s annak is, ami ezt megelőzte. No, meg a kertész finnyás kölyke. Úgy volt, hogy amikor egyetlen napon a harmadik helyen is ketten pofoztak bennünket cseresznyelopás miatt, megalakítottuk a portyázó sosenok büszke törzsét, mely nyolc főből állott, egy főfőnökkel és hat közönséges főnökkel az élén. A harcosokat Görhe képviselte volna, de ő kijelentette, hogy pucer ennyi parancsnok mellett ő ugyan nem lesz... Ajánlottuk neki a hírvivő szerepét, de erről meg mi mondtuk le abban a percben, ahogy klepa füleire néztünk. Görhe ugyanis képtelen volt nagyobb gyorsaságot kifejteni éppen e vitorlafülek miatt, hacsak nem szélben futott. Különben úgy beleakadt a szélbe, mint a horog a Pacsó cigány fenekébe, amint tegnap nagy lendülettel keszegnek vetette volna be a picéjét. Így aztán – saját óhajára – Görhe lett a törzs varázslója, már csak azért is, mert nem volt a faluban még egy ember, aki úgy tudta volna forgatni a szemét, mint ő. Emellett olykor torokhangon is vakkantott, úgyhogy, amikor a vasútállomás raktárából kölcsönzött miniummal vörösre festettük és tollakkal gazdagon ékítettük, hát olyan kinézése lett, hogy csöppnyit sem csodálkoztunk, amikor esti hazatértekor ördögfiókanak kijáró ovációban részesítették. Addig azonban még eseménydús délutánnak kellett elmúlnia...

A raktárból a már említett minium mellett közönséges vörös falfestéket és oltott meszet is zsákmányoltunk, s mi egy sűrű mirtuszbokornál indiánokká vedlettünk, Lésó törzsfőnök indítványára paláverre ültünk össze. Békepipa hiányában régi levelet sodrott Düküli, s miután módjával, köhécselve elszidogáltuk, foglyul ejtettünk egy elbitangolt gúnárt, melynek vezértollaiból csakhamar fejdíszeket cicomáztunk. Ezután begyakoroltuk a törzs csataordítását. A káломista varjak ahajt eltakarodtak a liget fáiról, s riadtan hallgattak el hasznosabb, nótás kedvű madártestvéreik is. Közben elindultunk fejjavadászatra. Pár lépés után azonban Girci főfőnök elsikkantotta magát. Összeröföntünk.

•

– Harcos testvéreim! – így a Girci. – A sápadt pofájúak elfogására ősi cselhő fojamoggyunk. Szakíjjunk sürgönydrótot, oszt húzzuk körösztil a falunkhó vivó úton. S ki ösvényeinkre merészkedik – halál fia!

– Helyes! – zúgott a törzs, és két perc múlva forgalmi zavar állt be a vasútállomás és a posta között.

Még el sem készültünk rendesen az akadályhúzással, Bütyök főnök sasszemre vette a kertész tizenéves fiát. A rajtaütés tökéletes, kissé túl hangos volt. Fatomahawkjaink megkoppantak a sápadt arcú kobakján s ebből, meg Görhe szemforgatás közben torokhangon elmakogott fenyegetéseiből megértette a szerencsétlen, hogy csiba, ha elvinnyogja magát, hát ahajt megskalpoljuk.

A kínzóoszloppá avanszált fenyőtörzshöz nadrágszíjjal rögzítettük az áldozatot, majd Görhe két frissen fogott cserebogarat etetett meg vele. A levelibékát azonban már nem volt hajlandó bekapni a finnyás, hanem sikított néhány hátborzongatót. Hogy mi lett volna vele, azt csak a Nagy Manitu tudja, de lépések közeledtek, s ez megmentette néhány kellemetlenségtől. A törzs nyomban a csapda felé nyomult, s amikor meghallottuk a zuhanást követő nyögéseket, üvöltözve kirobgtunk a cserjésből.

A gyerek apja – mert ő volt – ekkorra már talpon volt, s bár olyan rémesen zengett csataordításunk, hogy még a mi hajunk is égnek meredt tőle, Branko kezében meglendült a mogyorófa husáng, s a törzs buzgón visszavonult a túlerő elől.

A Nap nem haladt valami nagyot az égen, mire a vízimalom illemhelye mögött Girci számba vette a törzset. Megvolt hiánytalanul, valamicskét tarkábban is, mint a kertésszel történt összecsapás előtt, mert ahova a husáng odalapított, színt változtatott a bőrünk.

– Harcos testvéreim! – zendült Girci mélynek nem mondható hangja. – A mi utunk örökre elvált a sápadt arcukétú! Parancsolom, hogy mindenkit skalpójjunk meg vagy pofozzunk fő! Halál a sápadt képükre!

– Halál!... Halál!... – sivalkodták a harcosok úgy is, mint főnökök.

– Tágujjatok innen! – dörrent közibük öreg Márton bácsi, a vízimolnár hangja, aki a malomablakból látta a gyalogbaptarka indusok befutását.

– Skalpojjuk meg! – sziszegett Düküli, s mert Márton bácsi feje eltűnt az ablakból, megvetően arrafelé kiáltott. – Gyáva lisztes képű!

Hallotta ezt az öreg, de csak mosolygott, és saját gyerekkorára emlékezve fejcsoválva mondta:

– Gyerekek!... Igazi gyerekek!

Hanem amikor a paláver elhatározta, hogy ágyékkötő híján az ő tornácán függő subáját aprítják fel, nyomban ostorra kapott, és hiába forgatta Görhe a szemét, villámgyorsan szétverte a portyázó törzset.

Falun túlra szorultak hát a sasonok, a csatorna nádasába. Ott vakargatták a szíjostor nyomait és a szúnyogcsípések daganatait, míg végül elhatározták, hogy most már nem ez vagy az, de megölik Mártont, a vízimalmot kirabolják, s utána felgyújtják.

A tervet csak részben teljesítették, mert Márton bácsi a kocsmában iddógált, a rajtaütés pillanatában gyufát sem találtak, hogy felgyújtsák a szüette tákolmányt, így hát megelegedtek az öreg molnár szűzdohányával is. Azt szívogatták azután a parkban, a hiba nélkül meglelt indián faluban változó közérzettel.

Telihold mellett mosakodtak le a csatornán, de Görhét hiába igyekeztek halványabbra vakarni, a miniummal a bőr is foszladozott róla, s így saját kérelmére dupla bőrrrel bocsátottuk haza a nagy Manitura és a szülői belátásra bízva további sorsát.

A többit már tudjuk...

(Lapkivágat a hagyatékból)

GÖRHE A MISÉN

Görhének kisbaba korában csirizbe érhetett a keze, azért ragadt úgy hozzá minden. November végén, mikor egy halat áruló pákász hallopás miatt szájon verte, megcsendesedett, nem járta többé a piacot, hanem a templom körül lebzsel. Már-már jámbor léleknek könyvelték el, amikor galamblopáson érték, mert azért volt ő olyan buzgó harangozó, hogy egy-egy „vers” elharangozása után megmássza a templompadlást. Ilyen expedíciók alkalmával aztán úgy beütött a vész a galambfészkekbe, mint az otthoni tyúkók közé, amikor Görhe

•

zsebéből kifogyott a bagó. Féregnek, héjának se híre, se hamva nem volt, de csak el-eltűnt a majorság, és Görhe agyarán másnap ismét vígan kapott lángra a Zeta.

Elkapták hát a galambászfút, mint szelek a vitorlát, és vitték a sekrestyébe, ahol annyi gyertyát, tömjént és szentképet lopogatott. Most azonban nem gyertya és más encsem-bencsem várta ott, hanem becsmérő szavak és csattogó penitencia. Nyögve kászolódozott ki a purgatóriumból, és megesküdtött, hogy megkeserülte ezt az inkvizíció minden istenhívővel.

Elérkezett karácsony böjtje, s ő szívében a bosszúvágygal, zsebében két marék dióval beajátatoskodott a zsúfolt templomba. Mögötte Düküli kacsázott dakszilábain, és lökdöste az imakönyvet szorongató nagylányokat. Megálltak a legények sorfala előtt, és Görhe balraátot csinált, hogy jobban lássa a hajadonokat. Elővett egy diót, s mikor a pap credóra emelte a karjait, fejen koppintotta a Göröncsérék Zsuzsáját. A szisszenés hibátlan volt, mint maga a leányzó, aki hátrakarta a fejét, de nyomban pirulva vissza is fordult, mert tekintete beleveszett a nevető legényszemekbe.

A legények, különösen azok, akik az esti kártyázás közben többet ittak a kelletténél, nagy kedvet kaptak angyali üzenettel köszönteni a szimpátiájukat.

– Kapsz 5 dinárt, ha eltalálsz az Esztit – súgta Görhének egy itókás legény, s a következő percben Eszter rebbent meg a lányok svarumléniájában. Aztán Juli igazított zavartan a kontyán, majd Teca, Klári és még vagy tíz leányzó fején kapott gellert Görhe diója.

Dolgozott a beste, mint a faltörő kos, és talán száz dinárt is összehoz ezen a félórás ajtatosságon, ha nem törli nyakát a kapzsiság. De kitörte, az egyik dalia ugyanis húsz dinárt ígért neki, ha eltalálja a páter fejét, amikor a misebort issza. Görhe húzódozott, inkább a lányokat ajánlgatta, erre azonban még tíz dinárt ígértek neki, s mivel érkezett a nagy pillanat is, Görhe ráállt, nehogy elszalassza a kiváló alkalmat.

A páter nekifohászkozott, a nép hallgatta a csendet átverő krakógást, és éppen tűnődött, hogy ugyan nem Gazsi bácsi köhög-e megint ilyen csúnyán, mikor Görhe elröppentette a szerencsediót. Úgy látszik, izgatott volt, mert a golyóbis elsziszegett a zsírosan csillogó fejbúb mellett. A pap, mint mindig, kis szünetet tartott. Hallotta a karácsonyfába

csapódó dió szisszenését, és még csudálkozott, hogy légy lenne az. „No, mindegy” – gondolta, és nyúlt a kehelyért, de Görhe második diója úgy az ujjára koppintott, hogy nyomban a szájába kapta. Mikor meglátta a diót, már tudta is, hogy nem angyaltól származik az, s ezért magához intette a sekrestyést. Görhe megérezte a veszedelmet, és menekült volna, de belelépett egy pad mellé tett klumpába, és kiszaladt alóla a lába. Mire felkelt, már a sekrestyés kezében volt a füle, s neki mennie kellett, amerre a klepa alkalmatosságot húzták.

Nem sokáig volt a sekrestyében, de mikor előkerült, olyan gyászosan pislogott, hogy az ember azt hitte, nagypéntek van. Fülénél fogva vezették a templomajtóhoz, ott aztán egy mellbőségének megfelelő pofon kíséretében kicsapták az éj setétségébe, hol lőn fogak csikorgatása.

A sekrestyés nem tudta, hogy nem szabad a hívőt eltéríteni az ő istenétől. Mert komoly baj lett abból, hogy kipofozta Görhét az úr hajlékából. Csakhamar utolérte ugyanis Düküli, s a hidegben topogva észrevették, hogy az ájtatosabb hívők kint hagyták az ajtó mellett a klumpájukat, nehogy kopogásukkal zavarják az áhítatot. Más sem kellett nekik. Nekiveselkedtek, és másodpercek alatt kihajigálták a félszáznyi klumpát az út havába.

A kitóduló nép úgy bámészkodott darab ideig, mint aki eltévesztette a házszámot. Fuszeklis lábukkal topogtak a hóban, mint sváb a vadrepcében, míg nagy nehezen ráakadtak a facipőkre. Az ám, de most melyik kinek a klumpája? Emlegették a védszentjét annak is, aki összekeverte őket, s a türelmetlenebbek elmentek abban, ami éppen a lábukra akadt. Legrosszabbul a harangozó járt, mert neki már csak egy kisebb, meg egy nagyobb ballábas klumpa maradt. Próbálgatta őket, de egyik se akart se tágulni, se formálódni a jobb lába szerint. A papja elunta mellette az ácsorgást, eliramodott kövér hasával a parókia felé, s közben kenetteljesen biztatta:

– Hát csak nyomjad, fiam, nyomjad!

Erre aztán a keserű szolgálja is mondott valamit, elrúgta az egyik ballábast, és úgy félklumpásan, fuszekliban hazaballagott szaporán emlegetve a megszületett nevét.

(Kézirat)

HUN A LÓ?

Lehet, hogy nincs minden falusinak fekete ruhája, de az iparosoknak van. Leginkább csak az, amiben megesküdtek, és aztán beakasztották a sifonérba, hogy mások lakodalmára vagy temetésére magukra húzzák, és visszaemlékezzenek ama gyászos napra, amikor beföllegzett a szabadságuknak. Mivel pedig az iparosok még dologidőben is ráérnek, hát leginkább őket kéri meg halottvivőknek. Az évek folyamán aztán külön bandák alakulnak, az egyiknek Péter a vezetője, a másiké Pál, a harmadiké Menyus. Ha már most elhalálozik valaki, szólnak Péternek – Pálnak vagy Menyusnak –, az meg szól az embereinek, akik feketébe öltöznek, kimennek a Szent Mihály lováért, majd komoran, kimért léptekkel kiviszik a megboldogultat a temetőbe, és végül valamelyik kocsmában vagy bortermelőnél megisszák a fuvardíjat, a bort, dallikóznak kicsit, mert hát azért úgyse haragudna meg szegény megboldogult, ha még élne.

A múlt heti kánikulába meghalt Dinnyés Máté vézna öreganyja, és Menyust kérték föl megszervezni a halottvivést. Menyus körüljárta a népét, elmondta, hogy hat órákor lesz a temetés, és hogy Hercsik bácsiéknál találkoznak, ahol tíz liter bor vár hatukra. Persze fél ötkor már ott voltak, kis akontációra. Beszélgettek, iddógáltak, s mikor magukba investáltak fél-fél litert a fuvarozási alapból, kiballagtak a temetőbe, a hullaházba Szent Mihály lováért. Gergőnek jó kedve volt, és amikor kihozták a falovat, ajánlotta, hogy vigyék el egy darabon, de legalábbis ki a temetőből.

– Úgy van – helyeseltek –, tréningezzünk. Hátha megizzaszt bennünket a szüle.

– Madzagot izzaszt! Hiszen olyan sovány volt, hogy a hónap alatt kihozhatnám – mondta Menyus. Hanem ha épp akarod, hát ülj föl, kiviszünk a sarokig.

Gergő felült, aztán hanyatt feküdt Szent Mihály lován, négyen fölmentek a vállukra. Menyus meg előrement kaput nyitni.

– E döfi, nem is olyan rossz halottnak lenni – röhögött hangosan Gergő.

– Ne csipogj! – kiáltott fő Jóska. – A halott nem povedál.

•

A falu bolond Istókja épp akkor mászott elő az ördögcérnából, amikor Menyus kaput nyitott a gyászmenetnek. (Istók mindig a temető körül ólálkodott, a jó ég tudja, miért bujtorgott félnapszámra a szúrós sövényben.) Odaszaladt Menyushoz, és érdeklődött:

– Mit visztek?

– Halottat.

– Halottat?

– Azt.

– Melyik halottat?

– A szógabíró.

– A szógabíró? Mé viszitek e?

– Azé, mer köll a hely az öreg Dinnyésnének.

– Hát hiszen a temetőbe csak hozni szokták a halottakat – érvelt Istók, a bolond, de Menyus fölvilágosította:

– Eztán nem úgy lesz, hanem egyet eviszünk, egyet meg hozunk.

Istók ettől még csak bolondabb lett, az aztán még végképp megzavarta, amikor letették Gergőt, és rászóltak, hogy:

– No, aló mars, most má gyalogj te is!

(Kézirat)

AZ UTOLSÓ VAJDA

Az igazságot még melegebben sem könnyű kideríteni, amikor a tettes ismeretlen. Így, évtizedek múlva hiábavaló erőlködés lenne, s azt érné el vele az ember, hogy felmentené ugyan Rudófot a banda pénzének megdezsmálása vádja alól, de derésre ültetné a Pacsót vagy a Kerorát, esetleg a klárnétost. A vajda a Rudófra gyanakodott, s közibe is csapott, mint ménkű az eperfának:

– Desz a lóvét, mer agyonmárellak!

– Kukujjak meg, ha csóreltam! – rítta el magát Rudóf, aztán megrázó elkeseredéssel összecsomagolta a „szerszámot”, és lassacskán menőben úgy mondta, hogy „most aztán fogjatok meg”: – De nem baj!... Elölöm magam a naccsatornába... Oszk csak egy cédulát hagyok utánam..., de abba tuomisten, nem lesz köszönet!

●

Elment a Rudóf, nem fogta meg senki egész a barapartig. De ott elkapta – az iszonyat. Mert más dolog az, amikor horgászbottal közelíti meg az ember a csatorna vizét, és más, amikor az öngyilkosság konok szándéka vezérli lassuló lépteit. Megállt hát, mint gödörnél a sírásó, aki temetni akar ugyan, de nem önmagát. Alkudozott kicsit a lehetőségekkel, megsebzett önérzetével, de mert nem volt a közelben senki, aki esetleg idejében kihúzza, hát nem a vízbe, hanem az elhagyott Nagyvendéglőbe ugrott vissza, és egy század katonányi esküvel fogadta, hogy:

– Maj’ én megmutatom, ki a lopós!

Öreg vajda, Macel bácsi csak bólintott, amiből azt is lehetett érteni, hogy jól van, majd meglátjuk, meg azt is, hogy ismerlek, torma, milyen édes gyökér vagy. Mert jó szeme volt az öregnek, meglátta, hogy óvodás pénz vagy öreg tízes hullt-e a „csáró”-ba, tányérba, s ha azt meg nem lelte, azonmód ütött. Szerette a becsületet, nem csak pénz dolgában. Neki nem a „lővé” volt egyetlen istene. Egyszer táncon a félárbocra ereszkedett társaság jó pénzért a Schneider Fánit akarta húzatni. A primás rá is kezdett, de Macel bácsi riadót rántott a bőgőn, s az ijedten hozzásiető primásra támadt:

– Hát ma dikhelod a „gyertyákat”, hogy üssön meg a vonat?!

És a lányokra mutatott. Mert lányok jelenlétében csiklandós nótát nem játszott a banda még akkor sem, ha elkerülte a lővé, mint siker a tehetségtelet.

Nem szerette az öreg az újat semmiben. Hiába ajánlotta a kontrás, hogy „vettesszünk egy »tavaji« gitárt. Biztos kamudná a csávók”; a vajda csak rábicskázott a szemével: „Ha a hegedűddel nem fogod meg őket, avvá a havajjá se kereső semmit. Ne is fantániájj!”

Szigorú volt, s mégis nemcsak tisztelték, de szerették is. Az ő „bandáját” hívták meg a legjobb lakodalmakba. Soha nem szédítette meg a „potya”, s egyetlen esettől eltekintve nem látta őt részegen senki. Így intette mindig a fiatalabbakat:

– Be ne rúgjatok, mer hiába igaz az, hogy a bor téteti veletek a boloncságokat, mégis rátok írják azt. Ha hasra vágócc a sárba, nem a bor lesz olyan, mind a disznó, hanem te!

Macel bácsi bölcselete az imént említett „egyetlen eset” alkalmával született. Tanyára vonult a banda hivatalos minőségben, disznótorra.

●

Az idő barátságatlan volt, mint egy harmadnapja nem pofozkodó őrmester. Elfagytak a vékony gúnyában, s nemcsak a kemence melege esett jól nekik, hanem a pálinka betyár kaparása is. Lassan felmelegedtek, s mire tálaltak, már olyan cikornyásan sírtak a hegedűk, hogy még maguk is elérzékenyültek rajta. Észre se vették, hogy a hegedűtokok negyedórásckára eltűntek mögülik. Ittak és munkálkodtak, aztán a megboldogult földi maradványaival sámfázták ki a hasukat. A kolbász és bor szerelme nem viszonzatlan, ezt mindenki tudja, aki nem követi Mohamed szeszélyes parancsait. Hát a banda nem követte. Ivott és húzta a nótát nekikeseredve, míg nyelvük után a nóta is dadogni kezdett. Akkor aztán előállt Annus néni (nyugodjék békében!), s mert az urát már régen le akarta szoktatni a muzsikáltatásról, s ugyanő volt, aki kicsenette a tokokat is, hát elhangoskodta magát:

– Részegeknek otthun a helyük! Kapják csomóba a nadrágjukat, oszt hazafelé!

Okos a cigány, nem húz az ujjat még az ördöggel se, nemhogy aszszonynéppel kezdene ki. Letették a szerszámot, cihelődni kezdtek, és sem ők, sem a tiltakozva ágaskodó pantallósok nem vették észre, hogy Annus néni a szemfényvesztő gyorsaságával jókora szalonnát húzgál végig a primás vonóján. Pillanat múlva már a banda között termett, rátapintott mindegyik zsebére, s hiába tiltakozott a „mivisek” és a férfiak gyülekezete, tokot nyittatott minden hegedűssel.

Elnémult még a kakukkos óra is (pedig éjfélre köszörülte a torlát), amikor a primás hegedűjéből rőfnyi sült és sületlen kolbászok, a kontráséból a kásás, húsos és májas hurkák, a brácsáséból pedig a sajt, a „svartli” kerülközött elő.

– Na, még jó, hogy a bőgőnek nincsen tokja! – sipította el magát Annus néni.

Macel, öreg vajda nem vette tréfának a dolgot, hanem csapkodott a tetten értek között, mint kartács az ütközetben. Az elszörnyedés nagy volt, s a lincseléstől mi sem menthette volna meg a bandát, ha Náci bácsi, a gazda hirtelen rá nem jön, hogy hiszen hát a morekat tokkal elhúzódnai ő ugyan nem látta. Rájött az asszony turpisságára, maga is subát kerekített a nyaka közé, s miközben kint előállt a szánkó, indulót parancsolt:

– Sose féjjetek, csak húzzátok! Majd én megmutatom, hogy...

•

Keserűen elhallgatott, nem akarta bevádolni a feleségét. De szilárd volt az elhatározása, hogy együtt megy a gyalázatba mártott bandával.

Ki-ki felmarta a hangszerét, tüzelőállásba helyezkedett, s mert tudták, hogy most az „Ördög bújjon komámasszony bocskorába...” kezdetű csárdás következik, a kellő helyen nyakon szorították kenyérkereső szerszámjukat.

A primás rándított egyet a vállán, és elrántotta a vonót. A banda hajrá!

Aztán leálltak. A primás újra belerántott, de a beszélőnázott vonó csak sikkantott keserveset, s úgy lesiklott a húrról, hogy majdnem leverte gazdája körmeit is. Újra rákapott, vérködös szemmel a primás, de a felhangzó füttyel egy időben már fülén is csattant a vajda böggő-vonója:

– Tán rigónak csaptá fel, hogy fittyegs, te bibas!

Nehezen értették meg, hogy mi ménkű lelhette a vonót, de annál gyorsabban azt, hogy a zsíros vonó ugyan meg nem szólaltatja addig a makacs Stradivarit, amíg a lószórt ki nem forrázzák. Nem tehetek mást, minthogy felcserélték a hegedűket s a kontrás tamburává degradálta a lavotát. Azért így is szépen szólt a nóta a csillagfényes éjszakában, és szólna az talán most is, ha egy másik éjszakán ki nem oltanak egy nagyobb szerű vajdacsillagot az égen. Nem aludt még ki egészen, amikor az elaggott vajda magához intette az egyetlent, aki mindig kitartott mellette, hajlott, agyonkopott feleségét. „Tudta az anyóka, / hogy elmegy a párja, / majd belehalt ő is / a szomorúságba, / de az illendőség / elvette a hangját, / mert a vajdaszónak / meg kell adni rangját... / És a vajda szólott: / Ne most sirass, mondom, / add inkább kezembe / öreg vajdabotom... / Elkopott, a jószág, / el aki faragta, / kidől ki a romát / jóra tanította... / A böggöm majd add el, / kapsz pár garast érte. / Jól jön neked a pénz / gyászra, temetésre. / Őt az éj vitte el, / emlékét az évek, / a banda is elszállt / szárnyain a szélnek, / el az anyóka is, / a kunyhó rég bedőlt..., / nincs aki virággal / járja a temetőt..., csak kevesen tudják, / mely sír alatt tartja / cifra vajdabotját / Nédó Imre, vajda...”

(Kézirat)

•

•

•